



LIBOMYŠL, okr. Beroun, Středočeský kraj

Tvrziště Hrádek u Libomyšle

14.–17. století



Význam: Lokalita s komplikovaným vývojem, dokládající kontinuitu kulturní krajiny a složitost interpretace některých výrazných krajinných prvků.

Historie: Pahorek s letitou památnou lípou budí zájem badatelů již od poloviny 19. století, kdy B. Jelínek jako první vyslovil domněnku, že tento „vršek jako hřib“ byl uměle navršen lidskou rukou. Otevřel tak otázku, která se vine následujících 150 let všemi dalšími texty o tzv. Hrádku u Libomyšle, jak je vrcholek nazýván. V jeho horní partii jsou dodnes patrné zbytky středověké tvrže, která dala kopci jméno.

Tvrz spolu se sousední vesnicí byly založeny nejspíše v první polovině 14. století. První písemná zmínka o vsi pochází z r. 1370 a připomenut je v ní i její majitel, Oldřich z Libo-

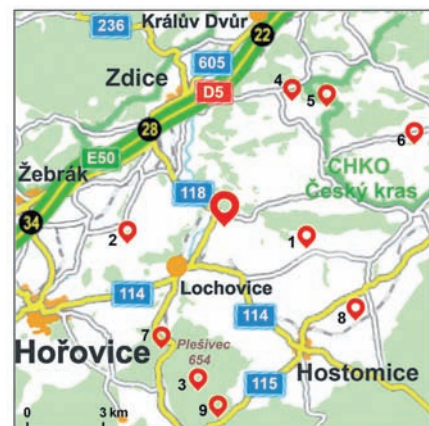
myšle, který snad užíval tvrz Hrádek jako své sídlo. Podle archeologických nálezů zanikla tvrz v průběhu 15. století a byla nahrazena dnes rovněž již zaniklým sídlem při *poplužním dvoře v severozápadní části návsi. Toto vysvětlení je však prozatím jen hypotetickou konstrukcí, která vychází ze studia historických map. Nelze proto zcela vyloučit, že tvrz sloužila svému původnímu účelu až do 16. století.

V r. 1698 byla na návrší postavena kaple, která byla o sto let později pro neutěšený stav rozebrána; materiál z ní byl využit na stavbu školy. Na její památku přijala obec Libomyšl do znaku tři zvony, které byly v kapli užívány; k jejich osudu se váže i několik lidových pověstí.

Zvláštní otázkou je vznik samotného návrší, na kterém Hrádek stával. Po dlouhou dobu se totiž zdála přijatelnou možnost, že jde o obří pra-

↑ Osamocený vrchol Hrádku od jihozápadu. Foto M. Gojda, 2013.

□ Plán lokality podle Novák – Vařeka 2013.



věkou pohřební *mohyly, která byla ve středověku využita pro stavbu tvr-ze. S podobnými stavbami se na různých místech Evropy a v různých obdobích pravěku ojediněle setkáváme – např. neolitická mohyla neznámého účelu z anglické lokality Silbury Hill měří 170 m v průměru a bezmála 40 m na výšku a odhaduje se, že 500 lidí by ji stavělo 15 let. Obrovské mohyly překrývají i některé knížecí hroby doby halštatské v Německu a Rakousku. Podle dosud provedených *geofyzikálních měření a terénních *archeologických průzkumů lze ovšem konstatovat, že v našem případě je situace pravděpodobně prostší.

Přínejmenším spodní partie homole je tvořena břidličnatou skálou, a to až do výšky asi 18 m. „Pouze“ zbylých zhruba 5 m vrcholku bylo zřejmě uměle navršeno. I to však otevírá zajímavou otázku, kdy a za jakým účelem k tomuto zvýšení došlo. Lákavou hypotézu o pravěké mohyle, byť pouze v podobě dosypání existujícího kopce, proto nelze zcela vyloučit. Ani moderní geofyzikální metody (např. radar, elektroodporové měření) neposkytly zcela jednoznačnou odpověď, zda pod

umělým násypem je, či není hrobová komora. Ke konečnému rozhodnutí by bylo třeba pahorek do hloubky prozkoumat, což by bylo jak nesmírně nákladné, tak vůči památce zcela destruktivní. Nezbyvá tedy zřejmě než počkat na budoucí nové metody *nedestruktivního podpovrchového průzkumu – rychlý rozvoj technických prostředků moderní archeologie nás k takové naději opravňuje. Obecně se ale lze přiklonit k závěru, že „mohylový“ původ Hrádku je spíše nepravděpodobný.

Za mnohem přijatelnější interpretaci lze označit názor, že při zakládání vsi Libomyšl si její majitelé vybrali jako staveniště pro svou tvrz drobný vrcholek, jež nechali materiálem z okolí zvýšit o několik dalších metrů tak, aby zesílili celkovou obranyschopnost tvr-ze a zlepšili možnost kontroly okolní krajiny, do níž je z pahorku výborný výhled. Přičteme-li ještě předpokládanou výšku staveb stojících na *tvrzišti, dostaneme se až na 30 m převýšení nad okolním terénem.

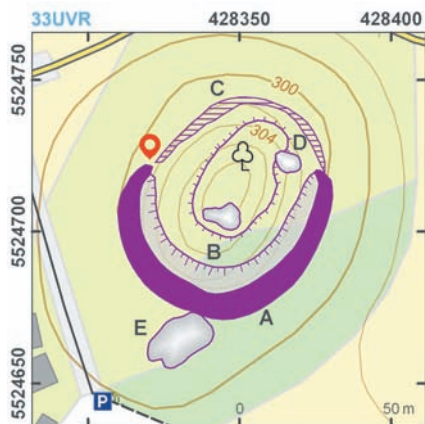
Diskuze o pravěkém původu vrchu nesoucího středověkou fortifikaci nás nutí přemýšlet nad dopadem lidských aktivit na podobu krajiny. Stěží lze odhadnout, jaké emoce takováto místa vyvolávala u našich předků.

Popis: Tvrz Hrádek leží v těsném východním sousedství obce Libomyšl, zhruba 350 m od návsi, na výrazném homolovitém útvaru o výšce 22 m, vystupujícím ze dna údolí. Od spodní přirozené části pahorku odděluje navršenou část s tvrzí mohutný *val (A) s korunou o šířce 1–3 m, který obepíná vrch v půlkruhu od západní strany přes jih až na východ. Za ním se nachází příkop (B), dosahující šířky až 20 m. Na severozápadní a severo-



východní straně návrší přechází val v plochý stupeň o šířce 1–4,5 m (C). Jak napověděl geofyzikální průzkum, na hlinitém materiálu jádra valu leží kamenitohlinitá vrstva, která mohla původně tvořit hradbu či zídku obíhající po horní části valu. V nejprudších, přirozeně lépe chráněných místech na severním svahu snad tato zeď přecházela pouze ve zmiňovaný terénní stupeň, a uzavírala tak celý areál. Přístup na vrcholovou plošinu, vystupující z příkopu až do výšky 9,5 m, se dnes nalézá na východní straně vrcholu, při ukončení valu a příkopu (D). Zde leží terénní proláklina, možná pozůstatek objektu chránícího vstup do opevněného areálu.

Terén vrcholové plošiny je dnes značně „neklidný“, avšak původní situace byla pravděpodobně setřena při stavbě kaple. Některé propadliny





← Příkop a val tvrže na západní straně. Foto Z. Kačerová, 2013.

↙ Digitální model vrchu Hrádek zhotovený z geodetických dat (měření totální stanic). Zaměřili a zhotovili D. Novák a P. Vařeka, 2013.

mohou nicméně představovat zahloubené části starších budov; při jižní straně pahorku se pak nachází povrchový jámový lom neznámého stáří (**E**). Středověká podoba staveb na tvrzšti i přes využití řady nedestruktivních metod dosud zůstává skryta a snad jen rozsáhlý archeologický odkryv by mohl přinést další poznatky o této záhadné lokalitě. [dn]

Literatura: Jelínek 1878; Maličky 1954, 87; Sedláček 1995, 214–216;

Kolektiv 2000, 397–398; Blecha a kol. 2006; Novák – Vařeka 2013, 495–496.

Navigační bod: N 49°52'14.27", E 14°00'09.00" (vstup na vrchol).

Přístup: Z doporučeného místa parkování vede k vrcholu příkrá vyšlapaná pěšina.

Rizika: Strmá cesta na vrcholek může být v zimních měsících těžko schůdná.

Okolí: [1] Neumětely (BE), tvrz Housina: N 49°51'49.78", E 14°02'37.98" (3,0 km).

[2] Otmiče (BE), pravěké hradiště Otmičská hora: N 49°51'47.52", E 13°56'54.44" (4,0 km).

[3] →Rejkovice (PB), pravěké hradiště Plešivec (6,0 km).

[4] →Tmaň (BE), pravěké hradiště Kotýz a jeskyně s paleolitickým osídlením (6,0 km).

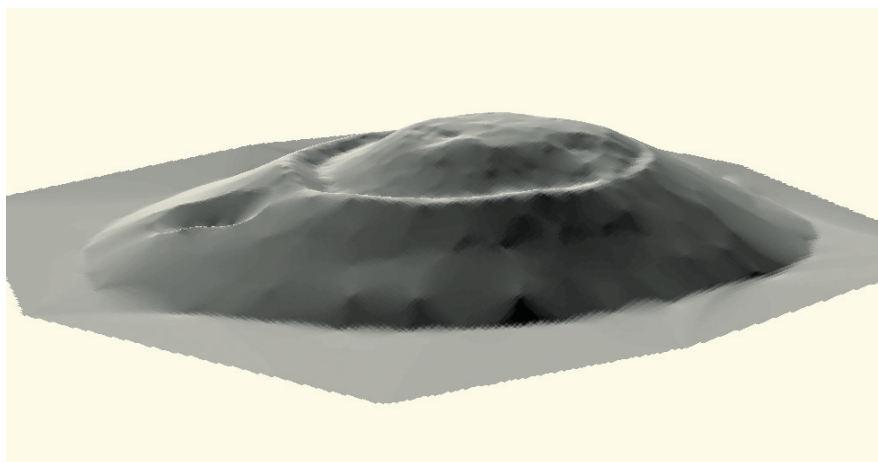
[5] Koněprusy (BE), Koněpruské jeskyně: N 49°54'57.59", E 14°04'06.13" (6,9 km).

[6] Vinařice u Suchomast (BE), kultovní areál doby halštatské na vrchu Bacín: N 49°53'48.01", E 14°06'11.63" (7,8 km).

[7] Rpety (BE), tvrz Ostrý: N 49°49'13.60", E 13°57'34.28" (6,4 km).

[8] →Skřípel (BE), Viereckschanze (6,4 km).

[9] Rejkovice (PB), zaniklá středověká ves Mořina: N 49°47'59.46", E 14°00'07.55" (7,9 km).



Archeologický atlas Čech

Vybrané památky od pravěku do 20. století

Archaeological Atlas of Bohemia

Selected sites from prehistory to the 20th century

Martin Kuna

a kolektiv:

Alžběta Danielisová, Dagmar Dreslerová, Jan Hasil,
Josef Hložek, Michaela Langová, Jan Mařík,
David Novák, Čeněk Číšecký, Zuzana Kačerová,
Eva Čepeláková, Judita Korteová, Dana Křivánková,
Petra Maříková Vlčková, Zdeněk Mazač, Jitka Říhová

Překlad resumé David J. Gaul

Revize překladu Zuzana Maritzová, Petra Maříková Vlčková

Vydal

Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.,

Letenská 4, 118 01 Praha 1

a

Nakladatelství Academia, Středisko společných činností

AV ČR, v. v. i., Vodičkova 40, 110 00 Praha 1,

s podporou programu NAKI Ministerstva kultury ČR

Redakce neperiodických tisků

(Archeologický ústav AV ČR, Praha) Filip Laval

Fotografie na obálce Zuzana Kačerová

Logo AMČR Petr Kincl

Obálka, grafická úprava, sazba a zlom Zdeněk Mazač

Tisk Těšínská tiskárna, a.s.,

Štefánikova 1828/2, 737 01 Český Těšín

Vydání druhé, 2015

Ediční číslo 11779

ISBN 978-80-87365-82-3 (Archeologický ústav AV ČR, Praha)

ISBN 978-80-200-2526-5 (Academia)

Objednávky – Orders – Bestellungen:

Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.,

Letenská 4, 118 01 Praha 1, Česká republika

Fax: +420 257532288, knihovna@arup.cas.cz

Knihu můžete zakoupit v síti knihkupectví Academia,

na www.academiaknihy.cz nebo v knihovně

Archeologického ústavu AV ČR v Praze.